

статусу біженців склався на основі аналізу положень Конвенції про статус біженців. Причому міжнародно-правовий статус мандатних і конвенційних біженців науковці не відрізняють, говорячи лише про те, що захист конвенційних біженців забезпечує держава притулку, а мандатних – Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців. На наш погляд, представлене розуміння міжнародно-правового статусу біженців на сучасному етапі є дещо не повним, адже, по-перше, залишає поза увагою такі формуючі правовий статус елементи, як правосуб'єктність, принципи та гарантії, та, по-друге, стрімка динаміка розвитку міжнародно-правової регламентації становища біженців у другій половині ХХ століття і початку ХХІ століття характеризується значною демократизацією становища цієї групи осіб і еволюцією окремих елементів міжнародно-правового статусу.

Шміло І. О.,

*здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПИТАННЯ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ІНВЕТОРІВ ПРИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО МАЙНА

Значення юридичної відповідальності, у тому числі господарсько – правової, нині істотно зростає у зв'язку з підвищенням ролі правових засобів захисту порушених інтересів. Відповідальність має розглядатися в якості одного з діючих важелів механізму господарювання, що здійснює значний вплив на прискорення процесу економічного розвитку. Чинне законодавство з питань приватизації державного та комунального майна не передбачає необхідних засобів захисту публічних інтересів та відповідальності інвесторів при порушенні умов інвестування покупцями або при порушенні виконання інвестиційних зобов'язань при приватизації державного майна.

Одним із джерел інвестування національної економіки є приватизація державного майна на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до законодавства можуть бути покупцями у процесі

приватизації. Поняття «приватизація державного та комунального майна» міститься в п. 22 ч.1 ст. 1 ЗУ «Про приватизацію державного і комунального майна» від 18.01.2018 р. [1]. Приватизація державного або комунального майна – платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями. На відміну від ЗУ «Про приватизацію державного майна» 19.02.1997 року [2], який містив окремі визначення щодо приватизації державного та комунального майна, визнаючи їх таким чином окремими категоріями, то новий Закон від 18.01.2018 р. об'єднав ці поняття.

В процесі приватизації державного майна при порушенні умов інвестування покупцями та порушенні виконання інвестиційних зобов'язань постає питання про відповідальність інвестора. В господарському праві порядок застосування та розміри штрафних або адміністративно – господарських санкцій визначені в ст.ст. 230–237 Господарського кодексу України (далі – ГК) [3].

Відповідальність інвесторів, встановлена нормами ст. 29 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» 2018 р. суттєво не відрізняється від положень ст. 29 Закону України «Про приватизацію державного майна», що втратив чинність. Не встановлено можливість органів державної влади самостійно встановлювати нові види відповідальності інвесторів як сторін по інвестиційним зобов'язанням, не закріплено умов для відшкодування шкоди, що може бути заподіяна державі при невиконанні обов'язків інвесторами. Однак зменшено відсотковий розмір неустойки до 5 % ціни продажу об'єкту, яка застосовується при несплаті коштів за об'єкт приватизації згідно з договором купівлі-продажу.

Судова практика свідчить про застосування таких видів господарських санкцій як штрафних, так і господарських. Зокрема, аналізуючи судові рішення, бачимо, що найчастіше застосовуються саме такі санкції, як штраф, пеня, неустойка та розірвання договору купівлі – продажу. Наприклад, у справі № 910/24512/16 [4] Фонд державного майна України звернувся до Господарського суду міста Києва з позовом до приватного акціонерного товариства про стягнення

1 548 658,00 грн. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що відповідач неналежним чином виконав взяті на себе зобов'язання за договором купівлі-продажу пакета акцій ВАТ за конкурсом у зв'язку з чим договір був розірваний у судовому порядку, позивач нарахував за несвоєчасне внесення інвестицій згідно п. 11.1.4, 11.1.5, 11.2.1, 11.2.3 Договору пеню в розмірі 926928 грн за період прострочки з 20.06.2011 по 17.12.2011 та штраф у розмірі 621730 грн відповідно по п. 23 Договору, нарахований за невиконання інвестиційних зобов'язань в обсязі 6217300 грн, що призвело до розірвання договору. Тобто бачимо, що в основному позивачі у своїх позовах наполягають щодо одночасного застосування санкцій у виді пені та штрафу, а також і розірвання договору.

Схожу ситуацію бачимо при аналізі справи № 910/5924/16 [5], коли позивач також наполягає на розірванні договору купівлі – продажу з одночасним стягненням пені та штрафу. Ч. 2 ст. 651 Цивільного кодексу України (далі-ЦК) встановлено, що договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом. Істотним є таке порушення договору, коли внаслідок завданої цим шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. Отже, за приписами норм вказаної статті для розірвання договору за рішенням суду однією із необхідних умов є істотне порушення цього договору, для підтвердження якого необхідно довести, що внаслідок такого порушення другій стороні договору було завдано шкоду та внаслідок цієї шкоди друга сторона значною мірою позбавляється того, на що вона розраховувала при укладенні договору. Згідно із ч. 5 ст. 27 ЗУ «Про приватизацію державного майна» від 19.02.1997 на вимогу однієї із сторін договір купівлі-продажу може бути розірвано або визнано недійсним за рішенням суду в разі невиконання іншою стороною зобов'язань, передбачених договором купівлі-продажу, у визначені строки. Відповідно до ч. 8 ст. 23 Закону України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», органи приватизації здійснюють контроль за виконанням покупцем умов договору купівлі-продажу,

а у разі їх невиконання застосовують санкції, передбачені чинним законодавством, та можуть у встановленому порядку порушувати питання про розірвання договору. Відповідно до ст. 610 ЦК, порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання). Згідно зі ст. 614 ЦК особа, яка порушила зобов'язання, несе відповідальність за наявності її вини (умислу або необережності), якщо інше не встановлено договором або законом. Особа є невинуватою, якщо вона доведе, що вжила всіх залежних від неї заходів щодо належного виконання зобов'язання.

Однак в судовій практиці є випадки, коли за позовом вимогою є лише розірвання договору купівлі – продажу. Наприклад, у справі № 918/1501/13 [6] Регіональне відділення Фонду державного майна України по Рівненській області пред'явило у господарському суді позов до відповідача ТОВ про розірвання договору купівлі-продажу. 16.05.11 р. комісією Регіонального відділення Фонду державного майна України по Рівненській області з перевірки виконання умов договору купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07 складено акт про неналежне виконання ТОВ умов договору купівлі-продажу. Посилаючись на невиконання відповідачем фіксованих умов конкурсу, визначених планом приватизації пакета акцій та Концепцією розвитку ВАТ, позивач просив розірвати договір купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07, укладений між Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Рівненській області та ТОВ з підстав, що передбачені ч. 5 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна». Рішення розірвати договір купівлі – продажу було мотивоване посиленнями на неналежне виконання відповідачем умов договору купівлі-продажу пакету акцій ВАТ за конкурсом від 05.09.07, що відповідно до ч. 4 п. 2 ст. 27 Закону України «Про приватизацію державного майна» від 1997 року є підставою до розірвання договору купівлі-продажу об'єкта приватизації. Тобто бачимо, що при вирішенні лише питання про розірвання договору купівлі – продажу суди керуються переважно підставами викладеними в спеціальному законі «Про приватизацію державного майна».

Звертаємо увагу на те, що для розірвання договору – купівлі – продажу необхідні не тільки наявність підстав передбачених законодавством, а й системний аналіз обставин певної справи, оскільки важливим є момент встановлення вини щодо порушення зобов'язань, що є підставою для розірвання. Також для вирішення питання щодо застосування пені та штрафу необхідно звертати увагу за яке саме порушення зобов'язань вони можуть застосовуватися відповідно до умов договору. Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини» 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» N 475/97-ВР від 17 липня 1997 року ратифіковано Конвенцію про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Перший протокол та протоколи N 2, 4, 7, 11 до Конвенції. Згідно з ч. 1 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Виходячи зі змісту пунктів 32–35 рішення Європейського суду з прав людини від 24.06.2003 «Стретч проти Сполученого Королівства» майном у значенні статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вважається законне та обґрунтоване очікування набути майно або майнове право за договором, укладеним з органом публічної влади.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 24.06.2003 «Стретч проти Сполученого Королівства» встановлено, що, оскільки особу позбавили права на його майно лише з тих підстав, що порушення були вчинені з боку публічного органу, а не громадянина, то в такому випадку мало місце «непропорційне втручання у право заявника на мирне володіння своїм майном та, відповідно, відбулось порушення статті 1 Першого протоколу Конвенції», отже розірвання спірного договору призведе до порушення прав відповідача.

Виходячи з аналізу судової практики, необхідно звернути увагу, що у процесі застосування саме штрафних санкцій суди обов'язково беруть до уваги вину суб'єкта, який порушив зобов'язання, то що

стосується оперативно – господарських санкцій, то в цьому випадку вина суб'єкта не враховується для їх застосування у відповідності до ч. 3 ст. 235 ГК.

Таким чином розглянувши законодавчі положення, наукові праці вчених, провівши аналіз судової практики вбачається неоднаковий підхід до питання відповідальності інвестора при приватизації державного майна. Зокрема, штрафні санкції в більшості випадків застосовуються одночасно з застосуванням оперативно – господарських санкцій. Вбачається необхідним законодавче уточнення, приведення у відповідність актів, які містять положення про відповідальність інвестора при приватизації державного майна, оскільки неоднакове застосування норм законодавства призводить до неоднакового вирішення схожих правовідносин, що негативно впливає на розвиток та ефективне функціонування господарських відносин.

Література:

1. Про приватизацію державного і комунального майна : Закон України № 2269-VIII від 18.01.2018. *Офіційний вісник України*. 2018, № 22.
2. Про приватизацію державного майна : Закон України № 89/97-ВР від 19.02.97 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992, № 24, стаття 348.
3. Господарський кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. 232 с.
4. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/24512/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68821280>.
5. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/5924/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65881780>.
6. Постанова Вищого господарського суду України у справі № 918/1501/13. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42337006>.
7. Постанова Київського апеляційного господарського суду у справі № 910/5924/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/65881780>.
8. Постанова Верховного суду України у справі № 3. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13572918>.
9. Цивільний кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. Харків : Право, 2017. 440 с.